

Eduardo Molano. *Contribución al estudio sobre la esencia del matrimonio*. Pamplona 1977 ss. 265. Ediciones Universidad de Navarra.

Naukowa refleksja nad małżeństwem i prawem małżeńskim wciąż zajmuje umysły teologów i kanonistów. Mimo rozległych i licznych badań wiele kwestii spornych nadal jest nie rozstrzygniętych, inne rodzą się w zmieniających się społecznych warunkach życia, jeszcze inne są wynikiem rozwoju myśli teologicznej i kanonistycznej tudzież pogłębionego doświadczenia religijnego. Konieczność nieustannego odczytywania na nowo Ewangelii i weryfikowania głoszonej przez Kościół katolicki nauki z prawdą ewangeliczną domaga się nie słabnącego zainteresowania zwłaszcza tymi problemami, które w sposób żywotny kształtują los człowieka podejmującego nieodwołalne decyzje życiowe, do jakich należy m. in. małżeństwo. W ten sposób prawo spełnia swoją funkcję duszpasterską — służy człowiekowi. Prawo małżeńskie od wielu lat stanowi jeden z zasadniczych kierunków badań naukowych prowadzonych na Wydziale Prawa Kanonicznego Uniwersytetu w

Pamplonie (Hiszpania) pod kierunkiem profesorów J. Hervady i P. Lombardii. Kolejnym owocem tych badań jest praca E. Molany, będąca przyczynkiem do studiów nad istotą małżeństwa. Składa się ona z dwóch wielkich części (obydwie liczą po 4 rozdziały), bibliografii oraz wykazu różnych dokumentów i wyroków Roty Rzymskiej.

Molano we wstępie zaznacza, iż w przeszłości niektóre problemy prawa małżeńskiego traktowano niemal z sakralnym szacunkiem, uważając je za bezdyskusyjne. Obecnie natomiast podaje się w wątpliwość nawet to, co przez wieki uznawano za nietykalne. Krytyka, czasem bezlitosna, wymierzona przeciwko niektórym instytucjom społecznym, nie oszczędziła też małżeństwa i rodziny, a więc instytucji, które od wieków uważano za początek i fundament społeczeństwa. Stąd wzrasta liczba studiów badawczych nad samą istotą wspólnoty małżeńskiej. Autor podjął niniejszą pracę, ponieważ także zainteresował się

tym problemem. Na podstawie przeprowadzonej w tym celu kwerendy materiału doszedł on do wniosku, że bardziej ambitne prace naukowe na temat istoty małżeństwa i fundamentalnych problemów tej instytucji pozostawiają wiele do życzenia wskutek braku wystarczającej bazy doktrynalnej. W ten sposób dojrzała w nim idea napisania szczegółowej pracy o istocie małżeństwa na podstawie nauki św. Tomasza z Akwinu, którego powaga gwarantuje solidność i spójność ujęcia tej problematyki odpowiednio do jej znaczenia.

Zgodnie z tym zamierzeniem nauka św. Tomasza o małżeństwie stanowi przedmiot I części omawianej pracy. Autor przedstawia w niej zasadnicze myśli św. Tomasza o małżeństwie w kontekście jego filozofii i teologii. Według św. Tomasza należy w małżeństwie wyróżnić trzy podstawowe aspekty: jego istotę, przyczynę oraz skutek. W związku z tym według takiego właśnie planu treściowego Autor skonstruował I część swojej pracy. W I rozdziale zapoznaje on czytelnika z pewnymi ogólnymi pojęciami o małżeństwie jako instytucji prawa naturalnego i jako sakramentu. W ten sposób umiejscowił on szczegółowy temat w ogólnym kontekście tomistycznej nauki o prawie naturalnym i sakramentach. W następnych trzech rozdziałach omówił kolejno trzy wspomniane aspekty małżeństwa. I tak w II rozdziale Molano pisze o istocie małżeństwa, czemu ze względu na bezpośredni związek z przedmiotem pracy poświęca specjalną uwagę. Ukazuje w nim naturę małżeństwa jako relacji jurydycznej. Ale rzeczywistości tak bogatej jak małżeństwo nie można widzieć w jednym tylko wymiarze. Dlatego Autor przedstawia również rolę miłości w ogólnej strukturze małżeństwa, przez co nawiązuje do aktualnej problematyki. Ujęcie tej kwestii w perspektywie historycznej pozwala mu na bardziej obiektywną jej ocenę. W III rozdziale Molano wskazuje na związek, jaki zachodzi między istotą małżeństwa a jego

celami oraz istotnymi przymiotami. W rozdziale tym warto zwrócić uwagę m. in. na pogląd św. Tomasza w stosunku wspólnego dobra małżeństwa (jako instytucji obiektywnej) do osobistego dobra małżonków. Sprawa ta nabiera szczególnego znaczenia zwłaszcza w małżeństwie bezdzielnym, w odniesieniu do którego niekiedy bywa kwestionowana celowość jego nierozzerwalności. Do problemu tego ustosunkował się również Sobór Watykański II w konstytucji *Gaudium et spes* (nr 50). W ostatnim rozdziale I części Autor omawia relacje zachodzące między istotą małżeństwa a jego przyczyną sprawczą, tj. zgodą. Zgoda jest wprawdzie przede wszystkim aktem woli, lecz aktem, który powoduje skutki prawne, dlatego stanowi ona również akt prawny, umowę.

Już w uzasadnieniu obranej metody pracy Autor podkreślił, powołując się na wypowiedzi papieży św. Piusa X i Benedykta XV, że nauka św. Tomasza jest najlepszym instrumentem do poprawnego poznania i właściwej oceny dokumentów Magisterium Kościoła, a także ducha kanonicznego porządku prawnego. Mając przeto oparcie na tak mocnym fundamencie doktrynalnym, Molano analizuje w II części swego studium kodeksową i pokodeksową naukę o istocie małżeństwa. Trzy pierwsze rozdziały są pod względem tematyki paralelne do odpowiednich rozdziałów poprzedniej części; Autor zastosował nawet ten sam ogólny podział materiału. W rozdziale V szczególnie interesujące wydają się rozważania Autora na temat węzła małżeńskiego, stanowiącego istotę małżeństwa *in facto esse*, oraz zarysowanie ewolucji w sposobie rozumienia przez naukę prawa kanonicznego dwóch odrębnych pojęć: „vinculum” i „ius in corpus”. W VI rozdziale Molano ukazuje istotę małżeństwa w jej związku z celami oraz istotnymi przymiotami. Grupa włoskich kanonistów (Giacchi, D'Avack, Fedele) reprezentuje w tym przedmiocie własny pogląd, do którego Autor ustosunkowuje się krytycznie. Następnie porusza on za-

gadnienie znaczenia wspólnoty życia i dopełnienia dla integralności związku małżeńskiego. Rozdział VII poświęcony jest omówieniu istoty małżeństwa w stosunku do zdolności podmiotu (*capacitas*), i to zarówno zdolności prawnej, jak i zdolności do działania prawnego. Autor słusznie uważa, że w pracy o istocie małżeństwa należy zwrócić uwagę i na tę problematykę. Ciekawe są tu jego spostrzeżenia odnośnie do tzw. impotencji moralnej, co do której ani pod względem terminologicznym, ani treściowym nie ma jednomyślnej opinii w jurysprudencji i wśród kanonistów. Prawną istotę małżeństwa stanowi węzeł małżeński, którego przyczyną sprawczą jest zgoda, dlatego też w końcowej części tego rozdziału Molano naświetla wzajemny stosunek istoty małżeństwa i zgody. Ostatni, VIII rozdział jest syntezą całej problematyki poruszonej w pracy. Autor nawiązuje w nim do nauki o małżeństwie według Soboru Watykańskiego II oraz wysuwa propozycje *de iure condendo*, w których konkretyzuje wnioski logiczne wynikające z poprzednich rozdziałów.

Molano obrał temat trudny, ale — i to trzeba z uznaniem podkreślić — dobrze wywiązał się z podjętego zadania. Studium jego charakteryzuje się logicznym przeprowadzeniem zasadniczego wątku treściowego i jasnym językiem, czego nie można powiedzieć o większości prac tego typu. Uwaga badawcza wielu kanonistów zajmujących się prawem małżeńskim koncentruje się zazwyczaj na samej tylko umowie małżeńskiej, tzn. na akcie zawierania małżeństwa (*matrimonium in fieri*); mniej

interesują się oni związkiem małżeńskim, czyli małżeństwem *in facto esse*. Molano natomiast daje nam z perspektywy prawa naturalnego i pozytywnego obraz całokształtu małżeństwa w kanonicznym porządku prawnym i to jest jego niezaprzeczalny wkład w rozwój nauki prawa kanonicznego o małżeństwie. Pewne *novum* stanowi również przyjęta przez niego metoda pracy, znamionująca właściwą orientację w nurcie współczesnej kanonistyki. Autor na przykładzie swego studium wykazuje, że naukowej wykładni norm prawnych nie można ograniczać wyłącznie do analizy samych przepisów. Całościowego zrozumienia ich treści i ducha należy również szukać w teologii, a nawet w filozofii. Normy prawne wywodzą się bowiem z teologii i do niej prowadzą; w przeciwnym razie traciłyby charakter porządku zbawczego. Nie znaczy to jednak, by można było podzielać wszystkie poglądy wyrażone przez Autora. Trudno np. uważać, aby właściwe i współczesne rozumienie sakramentu, w tym także sakramentu małżeństwa, było wyłączną domeną teologii tomistycznej. Można mieć również zastrzeżenia co do wystarczalności argumentów przeciwko opinii kanonistów włoskich o istocie i celach małżeństwa czy też do niektórych propozycji legislacyjnych (kan. 1081 i kan. 1082). Niemniej jednak studium Morany jako całość, ze względu na wspomniane pozytywne wartości naukowe, zasługuje na zainteresowanie kanonistów, szczególnie specjalistów w zakresie kanonicznego prawa małżeńskiego.

Bronisław Wenanty Zubert OFM